

УДК 343.827

**ЮРИДИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХОДІВ
ДИСЦИПЛІНАРНОГО ВПЛИВУ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ
ДО НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ
ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ**

Т. Бурдіна

*ВСП «Технологічний фаховий коледж
Національного університету «Львівська політехніка»,
вул. Демнянська, 15, Львів, Україна, 79058,
e-mail: tvburdina@ukr.net*

Розглянуто питання ефективності, доцільності й обґрунтованості заходів заохочення і стягнення, що застосовуються до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, на підставі проведення автором опитування 55 юнаків віком 14–17 років, ув'язнених у Кременчуцькій виховній колонії. Для такого аналізу було використано комплекс методик: методики діагностики особистості на мотивацію до успіху та на мотивацію до уникнення невдач Т. Елерса; тест-опитувальник батьківського ставлення ADOR; п'ятифакторний особистісний опитувальник «Велика п'ятірка» (Р. МакКрає і П. Коста); а також розроблені автором 2 анкети: анкета факторів розвитку й особистих даних та анкета для вивчення ставлення неповнолітніх засуджених до заходів дисциплінарного впливу.

На основі отриманих унаслідок опитування даних та їхньої математично-статистичної обробки за допомогою кластерного, порівняльного, кореляційного і факторного аналізів встановлено залежність між різним ставленням неповнолітніх засуджених до заходів дисциплінарного впливу та особистісними характеристиками неповнолітніх і спрямованістю їхньої мотивації на успіх чи запобігання невдачам, що визначають більшу дієвість заохочень для одних і, натомість, стягнень – для інших.

Відтак, автором запропоновано проводити схоже оцінювання доцільності заходів дисциплінарного впливу у кожній виховній колонії працівниками її соціально-психологічної служби періодично – для оптимізації та ефективізації таких заходів з метою стимулювання правослухняної поведінки та належного диференційованого виховного впливу.

Ключові слова: заохочення, стягнення, стимулювання правослухняної поведінки, мотивація, диференційований виховний вплив.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2021.72.113>

Вступ. Законодавець встановлює, що завданнями кримінально-виконавчого законодавства України є, у т. ч., визначення порядку застосування до засуджених заходів впливу з метою виправлення і профілактики асоціальної поведінки (ч. 2 ст. 1 Кримінально-виконавчого кодексу України), притому відбування покарання ґрунтується, зокрема, на принципах раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки, а також поєднання покарання з виправним впливом (ст. 5 КВК України) [7]. У ч. 4 і 5 ст. 123 Кодексу зазначено, що стимулювання правослухняної поведінки засуджених відбувається за допомогою програм диференційованого виховного впливу, які повинні враховувати, у т. ч., можливість заходів заохочення і стягнення, які застосовують до осіб, позбавлених волі.

Ці положення були конкретизовані у низці нормативно-правових актів, що стосуються реформування кримінально-виконавчої системи України, зокрема і щодо неповнолітніх, а саме: у Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України від 13.09.2017 р. № 654-р (абз. 2 Загальних положень) [5], Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні від 24.05.2011 р. № 597/2011 [6], Плані заходів щодо реалізації цієї Концепції від 12.10.2011 р. № 1039-р [12], Національній стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року від 18.12.2018 р. № 1027-р [11].

Постановка проблеми. Як зазначено у Стратегії, Україною зроблено певні кроки для запровадження індивідуального виховного підходу під час виконання покарань на противагу каральному підходу. Проте при застосуванні до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, заходів дисциплінарного впливу це питання все ще потребує додаткової уваги, комплексного науково-дослідницького вивчення, оцінювання їхньої ефективності, а відтак подальшої оптимізації, з огляду на їхню головну мету – виправлення та ресоціалізацію неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі.

Заходи дисциплінарного впливу – це той інструмент, за допомогою якого здійснюється виховний вплив на неповнолітніх осіб, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, на що, зокрема, вказує і законодавець (ч. 1 ст. 131 КВК України). І цей інструмент повинен бути максимально ефективним, доцільним і обґрунтованим. Адже, з одного боку, є особливе середовище, в якому перебувають неповнолітні злочинці – це місця позбавлення волі, які ізольовані від суспільства та характеризуються обмеженнями, особливими умовами і режимом перебування. А з іншого, ми говоримо про особливий суб'єкт впливу – неповнолітніх правопорушників, які з огляду на свій вік, психологічні, психофізичні, соціальні та інші особливості розвитку потребують особливого підходу і ставлення [2, с. 43; 1].

Стан дослідження. Особливості застосування заходів дисциплінарного впливу до осіб, засуджених до позбавлення волі, досліджували такі українські науковці: В. В. Карелін, А. П. Гель, З. В. Яремко, І. С. Михалко, В. І. Халавка, Т. А. Денисова, О. А. Гритенко, О. В. Нікітіна, О. Я. Соловій, М. В. Романов, Н. В. Коломієць, В. Г. Павлов та ін.; заохочення загалом у праві характеризувала О. О. Барабаш; окремі аспекти заходів дисциплінарного впливу при дотриманні прав в'язнів розкривали І. С. Яковець і В. О. Човган та ін. Однак в українській науці кримінально-виконавчого права досі не проведено дослідження заходів дисциплінарного впливу, які застосовують саме до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі.

Питання щодо ефективності виправного впливу на осіб, засуджених до позбавлення волі, частково порушено у працях більшості з названих дослідників. Багато ж представників юридичної науки лише побіжно згадували про проблему ефективності заходів дисциплінарного впливу в межах дослідження ними ефективності кримінально-виконавчої системи України. Проте будь-які напрацювання з методики оцінювання ефективності заходів дисциплінарного впливу, які застосовують до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, на сьогодні в українській юридичній літературі відсутні взагалі. Саме тому наша стаття покликана розпочати наукову розвідку означеної проблематики.

У контексті такого дослідження ми взяли до уваги доробок українських та зарубіжних представників як загальних психології і педагогіки, так і пенітенціарних психології та педагогіки стосовно психології мотивації загалом та мотивації досягнення зокрема, а саме: І. А. Васільєва, В. Д. Шадрікова, В. А. Іваннікова, О. М. Леонтєва, Є. П. Ільїна, А. Бандури, К. С. Карвера, М. Ф. Шейера; а також С. С. Занюка, Р. Герберзагіної, С. С. Макаренка, Л. Н. Грень, Д. А. Терещенко,

Д. О. Сабадаш, М. Батурина, Л. Бороздіної, В. Гербачевського, Ю. Орлова, Н. Бордовської, А. Реана, М. В. Кондратьєвої, Т. О. Гордєєвої, Х. Хекхаузена, Д. К. МакКлелланда, Дж. В. Аткинсона, Р. А. Кларка, Е. Л. Лоувелла, Б. Ф. Скіннера, Б. Вайнера, Р. Нігарда, Дж. Ніколса, П. А. Сорокіна та ін. Особливостям мотивації саме неповнолітніх правопорушників присвячені дослідження українських психологів О. М. Павлик, О. М. Низовець, Ю. М. Красілової та ін. А в юридичній науці, зокрема, Н. Б. Хлистова підготувала дисертаційне дослідження заохочення суспільно корисної мотивації пенітенціарної поведінки.

Відтак, ця стаття має на меті з'ясувати реальний вплив на неповнолітніх осіб, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, здійснюють заходи дисциплінарного впливу, чи є вони ефективними і яка доцільність їхнього застосування, використовуючи відповідні методики оцінювання такої ефективності.

Постановка завдання. Для цього при висвітленні теми нашого дослідження варто визначити спрямованість мотивації неповнолітніх правопорушників на успіх та запобігання невдачам, розкрити значення їхніх особистісних характеристик, виявити різне ставлення досліджуваних до заходів заохочення та заходів стягнення, а відтак, встановити залежність між такими різними ставленнями та мотиваційною сферою й особистісними властивостями неповнолітніх засуджених, на підставі чого обґрунтувати ефективність застосування до них заходів дисциплінарного впливу.

Виклад основного матеріалу. Заходи дисциплінарного впливу, які застосовують до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, не мають бути самоціллю, а повинні слугувати, як наголошується в науці кримінально-виконавчого права, підтримці належного порядку в установах виконання покарань та стимулюванню засуджених до правослухняної поведінки [8, с. 429–430].

КВК України встановлює вичерпний перелік заходів заохочення, котрі можна застосовувати до неповнолітніх осіб, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, у разі виконання ними покладених обов'язків та додержання правил поведінки, встановлених цим Кодексом і правилами внутрішнього розпорядку колонії, дотримання правил трудового розпорядку, а також вимог безпеки праці: подяка; дострокове зняття раніше накладеного стягнення; нагородження похвальною грамотою; присвоєння почесного звання «кращий за поведінкою» чи «активний учасник самодіяльності» тощо; виплата грошової премії; нагородження подарунком; переведення на поліпшені умови тримання; надання додаткового короткострокового або тривалого побачення; дозвіл додатково витратити гроші для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби в сумі до 50 % мінімального розміру заробітної плати (ст. 130 КВК України). Притому законодавець доповнює, що за сумлінну поведінку і ставлення до праці та навчання, активну участь у роботі самодіяльних організацій і виховних заходах до них можуть бути застосовані ще такі заходи заохочення, як: надання права відвідування культурно-видовищних і спортивних заходів за межами виховної колонії у супроводі працівників колонії та надання права виходу за межі виховної колонії у супроводі батьків чи інших близьких родичів (ст. 144 КВК України).

Стаття 145 КВК України визначає, що до неповнолітніх осіб, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, у разі порушення встановленого порядку і умов відбування покарання можуть застосовуватися такі заходи стягнення: попередження; догана; суворі догани; скасування поліпшених умов тримання, передбачених ст. 143 цього Кодексу (де вказано, що при сумлінній поведінці і ставленні до праці та навчання після відбуття не менше однієї четвертої частини строку покарання засуджені мають право на поліпшення умов тримання і їм може

бути дозволено за постановою начальника колонії одержувати один раз на три місяці короткострокове побачення за межами виховної колонії (абз. 1 і 3 ч. 2)); поміщення в дисциплінарний ізолятор на строк до п'яти діб з виведенням чи без виведення на навчання або роботу.

Заохочення та стягнення – традиційні інструменти впливу на мотивацію людей будь-якого віку та у будь-яких обставинах. Мотивацію як спонукання до певної поведінки вивчають давно і різнобічно. Під мотивацією у психології розуміють сукупність психологічних процесів, які спрямовують поведінку людини. Мотиваційні процеси лежать в основі активності людини та її психічного функціонування, вони детермінують той чи інший напрям людської поведінки, стимулюють і підтримують поведінкову активність на певному рівні. Мотивація є процесом безперервного вибору й ухвалення рішень на підставі зважування поведінкових альтернатив. У більш широкому значенні мотивація виступає не лише як позитивне стимулювання, а й як механізм можливості застосування покарань [15, с. 189].

У науковій літературі для позначення заходів заохочення та стягнення використовують термін «стимул». Такі стимули є чинниками, які орієнтують індивіда на можливість отримання додаткових благ, формують свідому мотивацію поведінки позитивними правовими засобами, викликаючи у правопорушників зацікавленість у досягненні бажаного результату. Водночас позитивний стимул виконує і певну обмежувальну роль, стримуючи від опосередковано антисуспільної протиправної поведінки [3, с. 20]. При цьому саме заохочення в багатьох випадках є ефективним засобом підкріплення позитивної мотивації та виступає спонукальною силою бажаного поведінки, підтримує позитивний інтерес [9, с. 155]. На поведінку людини впливають уявлення про ті вигоди чи невгоди (якими б вони не були конкретно), які вона пов'язує з тими або іншими вчинками як їхні наслідки. Нагороди та покарання є окремим випадком цих бажаних чи небажаних наслідків [14, с. 115].

Особа, яка вмотивована на досягнення успіху, позитивно сприймає як заохочення, так і стягнення. Стягнення для неї є перешкодою, після якої особистість ще більше зацікавлена у досягненні бажаної мети і сприймає стягнення як тимчасову перешкоду. Заохочення за правильну поведінку посилює бажання особистості продовжувати відзначений спосіб поведінки, тобто має позитивний вплив на особистість. Натомість, стягнення утримує від поведінки, яка може призвести до покарання, щоправда разом з тим покарання викликає негативну реакцію стосовно караючого. Особистість адекватно реагує на стягнення та заохочення, оскільки вони виступають рушійним стимулом до діяльності [10, с. 134].

Як зазначалося, система заходів заохочень і стягнень повинна здійснювати дисциплінарний вплив на осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі, стимулювати у них законслухняну поведінку і протидіяти порушенням режиму, а тому необхідно, щоб вона була дієвою. Ефективність такого впливу можна дослідити, аналізуючи ставлення неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, до застосовуваних до них заходів. Саме воно має бути чітким критерієм доцільності їхнього застосування.

Отож ми провели дослідження залежності між різним ставленням до заходів дисциплінарного впливу та особистісними характеристиками на підставі опитування 55 юнаків віком 14–17 років, які відбувають позбавлення волі у Кременчуцькій виховній колонії. Для такого аналізу було використано комплекс методик: 1) методики діагностики особистості на мотивацію до успіху та на мотивацію до уникнення невдач Т. Елерса [4, с. 146, 152]. Внутрішня мотивація, тобто спонуки

до певної діяльності, що не пов'язані зі зовнішнім середовищем, можна визначити у вигляді боротьби двох орієнтацій: бажання уникнути невдач і бажання досягти успіху. Сила кожної орієнтації значною мірою визначається внутрішніми, часто вродженими характеристиками особи. Для виявлення домінуючої орієнтації ми використали тести Т. Елерса; 2) тест-опитувальник батьківського ставлення ADOR [13], яке є важливим чинником становлення особистості та формування мотиваційної сфери; 3) п'ятифакторний особистісний опитувальник «Велика п'ятірка» (Р. МакКрея і П. Коста), який було застосовано з метою дослідити провідні фактори темпераменту та характеру особистості респондентів; 4) розроблені автором 2 анкети: а) для вивчення соціально-психологічних особливостей сім'ї, умов зростання і виховання досліджуваних – як важливі чинники становлення особистості, які впливають на формування мотиваційної, ціннісної сфери особистості, на вчинки особи; б) для вивчення ставлення неповнолітніх засуджених до заходів дисциплінарних заохочень і стягнень, тобто оцінювання ними самими вагомості, дієвості, впливовості, ефективності для них таких заходів.

Однією з процедур дослідження було застосування до показників ставлення досліджуваних до окремих заходів дисциплінарного впливу процедури кластерного аналізу з метою об'єднати у кластери найбільш схожі за дієвістю, ефективністю для досліджуваних заходи і спростити подальший аналіз. Їх ми умовно назвали: 1 кластер «Випробування волі» – поміщення в дисциплінарний ізолятор, надання додаткового короткострокового або тривалого побачення, переведення на поліпшені умови тримання, скасування поліпшених умов тримання, дозвіл додатково витратити гроші для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби, надання права виходу за межі колонії, надання права відвідування заходів за межами колонії; 2 кластер «Матеріальні заохочення» – нагородження подарунком і виплата грошової премії; 3 кластер «Моральні санкції і стимули» – нагородження похвальною грамотою, присвоєння почесного звання, попередження, подяка, догана, сувора догана, дострокове зняття раніше накладеного стягнення.

Як виявилось при подальших порівняльному, кореляційному і факторному аналізах, перша група заходів – найбільш дієва для досліджуваних, її варто застосовувати ширше. Друга група – найменш впливова, яку варто застосовувати при незначних заслугах. Третя група заходів займала проміжне місце, виявилася ефективною лише для окремих категорій засуджених.

У процесі порівняльного аналізу за критерієм орієнтації внутрішньої мотивації досліджуваних на досягнення успіху або на уникання невдач було виявлено, що неповнолітні засуджені, внутрішньо умотивовані на досягнення успіху, більш керовані, чутливі до зовнішніх засобів дисциплінарного впливу. Зокрема, для них більш ефективними виявляються догана, дострокове зняття раніше накладеного стягнення, скасування поліпшених умов тримання, позбавлення права на відвідування заходів поза межами колонії і поміщення у дисциплінарний ізолятор. Ті ж, що переважно орієнтовані на уникання невдач, погано «мотивуються» ззовні, до них потрібен індивідуальний підхід, орієнтований на їхні персональні цінності і потреби. Можна також припустити, що для неповнолітніх, спрямованих на успіх, дієвішими будуть заохочення, а для спрямованих на запобігання поразкам – стягнення. Отож, для ефективного підбору стягнень та заохочень до неповнолітніх засуджених важливо діагностувати спрямованість їхньої мотивації і підбирати засоби дисциплінарного впливу відповідно до отриманих даних.

На підставі дослідження оцінки ставлення до неповнолітніх їхніх батьків ми визначили його зв'язки з чутливістю досліджуваних або ж до заохочень, або ж,

натомість, до стягнень. Вважається, що переважний виховний вплив матері полягає у переконанні, заохоченні і схваленні, а виховний вплив батька виявляється в авторитеті, силі і покаранні. Проте при аналізі виховного впливу батьків на формування того чи іншого ставлення неповнолітнього до дисциплінарних заходів ми виявили порушення цієї схеми. Так, чутливість до заохочень формує виховна стратегія деспотичної та авторитарної матері, а прихильність до стягнень і покарань – байдужого і непослідовного батька.

За допомогою кореляційного та факторного аналізів було встановлено чітку структуру зв'язків чутливості неповнолітніх засуджених до різного роду заохочень і стягнень з їхніми особистісними рисами. Респонденти, які вирізняються вищою добросовісністю, відповідальністю, обов'язковістю, більше орієнтовані на досягнення успіху, вище оцінюють ефективність дисциплінарних заходів, що утворили кластери 1 та 3. Отож, можна вважати, чим вища у досліджуваних вольова саморегуляція, чим вище їхнє прагнення до успіху, тим більш вагомими для них є вплив на їхню вольову сферу, а також навіть такі начебто незначні заходи морального впливу, як попередження і догана чи подяка.

Водночас дослідження дає змогу стверджувати, що більш чутливими до моральних санкцій і стимулів є респонденти з більш позитивним ставленням до людей, що зростали в умовах відносного матеріального достатку та більшого психологічного прийняття з боку обох батьків. Такі неповнолітні засуджені будуть намагатися уникати невдач і більше відгукуватися на похвалу. Статистично достовірне і таке твердження: неповнолітні, які прагнуть бути незалежними і самостійними, які тримають відособлену позицію до людей, котрі зростали в матеріальній скруті та умовах дефіциту батьківського прийняття, не будуть прагнути уникати невдачі і в умовах виховної колонії будуть нечутливими до заходів морального впливу. Чутливіші ж до матеріальних заохочень неповнолітні засуджені з вираженими ознаками практичності – реалісти, що тверезо дивляться на життя, вірять у матеріальні цінності більше, ніж у абстрактні ідеї. Вони негнучкі, неартистичні, виявляють сталість своїх звичок та інтересів, надають перевагу надійності матеріальних благ, раціональним поясненням та практичній вигоді [2, с. 44–46; 1].

Висновки. Вважаємо, що жоден законодавець не може спрогнозувати краще за самого засудженого, який саме захід заохочення чи стягнення впливатиме на нього ефективніше. Тому для створення дієвої системи заходів дисциплінарного впливу важливо проаналізувати ставлення до них самих неповнолітніх правопорушників, з урахуванням їхніх особистісних характеристик та спрямованості їхньої мотивації на успіх чи запобігання невдачам.

Отримані нами внаслідок опитування неповнолітніх засуджених дані та їхня математично-статистична обробка і подальша інтерпретація дали змогу дослідити, як самі неповнолітні оцінюють існуючі заходи заохочень і стягнень. Встановлено залежність між різним ставленням до дисциплінарних впливів та особистісними характеристиками неповнолітніх та їхньою внутрішньою мотивацією особистості, що визначають більшу дієвість заохочень для одних і, натомість, стягнень – для інших. Таке дослідження дало змогу визначити ефективність системи заходів заохочень і стягнень, яку застосовують до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, та доцільність тих чи інших заходів, деякі з котрих видаються мало дієвими чи недостатньо обгрунтованими.

Тому, на наш погляд, слушно запропонувати проводити схоже оцінювання ефективності заходів дисциплінарного впливу, що застосовуються до вказаної категорії ув'язнених, у кожній виховній колонії працівниками її соціально-психо-

логічної служби періодично – для забезпечення належної організації виховної роботи на засадах диференційованого виховного впливу, а відтак, для оптимізації таких заходів з метою стимулювання правослухняної поведінки задля виправлення і ресоціалізації неповнолітніх правопорушників.

Відзначимо, що подальші наші наукові пошуки у цьому напрямі стосуватимуться, зокрема, вироблення пропозицій щодо законодавчого удосконалення заходів дисциплінарного впливу, які застосовують до неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі, а також практичних рекомендацій стосовно ефективізації таких заходів.

Список використаних джерел

1. Бурдіна Т., Грабовська С. Психологічні засади розробки ефективних засобів дисциплінарного впливу на неповнолітніх правопорушників, що перебувають у виправному закладі // Тези звітної наукової конференції філософського факультету / відп. за випуск Л. Рижак. Львів, 2021. Вип. 18.
2. Грабовська С., Бурдіна Т. Особливості мотиваційної сфери неповнолітніх правопорушників з різним ставленням до засобів дисциплінарного впливу // Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві: збірник тез V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 23 жовтня 2020 р.) / уклад. З. р. Кісіль. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 256 с. С. 43–46.
3. Гуцина Н. А. Поощрение в праве: теоретико-правовое исследование: автореф. дисс.... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Санкт-Петербург, 2004. 38 с.
4. Коқун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Копаниця О. В., Малхазов О. Р. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: методичний посібник. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2011. 281 с.
5. Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: Розпорядження КМУ від 13.09.2017 р. № 654-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80#Text> (дата звернення 22.02.2021).
6. Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні: Указ Президента України від 24.05.2011 р. N 597/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/597/2011#Text> (дата звернення 22.02.2021).
7. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення 22.02.2021).
8. Кримінально-виконавчий кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. Степанюка А. Х. Харків: ТОВ «Одіссей», 2005. 560 с.
9. Кудрявцев В. Н. Право и поведение. Москва: Юрид. лит., 1978. 191 с.
10. Морозов А. В. Социальная психология: учебник. Москва: Академический Проект; Трикста, 2005. 336 с.
11. Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року: Розпорядження КМУ від 18.12.2018 р. № 1027-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#Text> (дата звернення 22.02.2021).
12. План заходів щодо реалізації Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні: Розпорядження КМУ від 12.10.2011 р. N 1039-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-2011-%D1%80#Text> (дата звернення 22.02.2021).
13. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога: учеб. пособие: В 2 кн. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. Кн. 1: Система работы психолога с детьми разного возраста. 384 с.

14. Сорокин П. А. Мотивационное действие наград и наказаний // Человек. Цивилизация. Общество / общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Союмонов; пер. с англ. С. А. Сидоренко. Москва: Политиздат, 1992. 543 с.
15. Терещенко Д. А., Сабаш Д. О. Мотивація трудової діяльності працівників як функція управління на підприємстві // Науковий вісник будівництва. 2015. № 3. С. 188–191.

References

1. Burdina, T., Hrabovs'ka, S. (2021). Psykholohichni zasady rozrobky efektyvnykh zasobiv dystsyplynarnoho vplyvu na nepovnolitnikh pravoporushnykiv, scho perebuvauiu' u vypravnomu zakladi. *Tezy zvitnoi naukovoï konferentsii filozofs'koho fakul'tetu* / vidp. za vypusk L. Ryzhak. L'viv, 18.
2. Hrabovs'ka, S., Burdina, T. (2020). Osoblyvosti motyvatsijnoi sfery nepovnolitnikh pravoporushnykiv z riznym stavlenniam do zasobiv dystsyplynarnoho vplyvu. *Psykhhichne zdorov'ia osobystosti u kryzovomu suspil'stvi*: zbirnyk tez V Vseukrains'koi naukovopraktychnoi konferentsii (m. L'viv, 23 zhovtnia 2020 r.) / uklad. Z. R. Kisil'. L'viv: L'vivs'kyj derzhavnyj universytet vnutrishnikh sprav, 43–46.
3. Gushhina, N. A. (2004). *Pooshhrenie v prave: teoretiko-pravovoe issledovanie*: avtoref. dis.... d-ra jurid. nauk: 12.00.01. Sankt-Peterburg
4. Kokun, O. M., Pishko, I. O., Lozins'ka, N. S., Kopanytsia, O. V., Malkhazov, O. R. (2011). *Zbirnyk metodyk dlia diahnostyky psykholohichnoi hotovnosti vijs'kovosluzhbovtiv vijs'kovoï sluzhby za kontraktom do diial'nosti u skladi myrotvorchyykh pidrozdiliv*: metodychnyj posibnyk. Kyiv: NDTs HP ZSU.
5. *Kontseptsiiia reformuvannia (rozvytku) penitentsiarnoi systemy Ukrainy*: Rozporiadzhennia KМУ vid 13.09.2017 r. № 654-p. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80#Text>.
6. *Kontseptsiiia rozvytku kryminal'noi iustytysii schodo nepovnolitnikh v Ukraini*: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.05.2011 r. N 597/2011. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/597/2011#Text>.
7. *Kryminal'no-vykonavchyy kodeks Ukrainy vid 11.07.2003 r.№ 1129-IV*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.
8. *Kryminal'no-vykonavchyy kodeks Ukrainy*: naukovopraktychnyj komentar / za zah. red. Stepaniuka A. Kh. Kharkiv: TOV «Odissej», 2005.
9. Kudrjavcev, V. N. (1978). *Pravo i povedenie*. Moskva: Jurid. lit.,
10. Morozov, A. V. (2005). *Social'naja psihologija*: uchebnyk. Moskva: Akademicheskij Proekt; Triksta,
11. *Natsional'na stratehiia reformuvannia systemy iustytysii schodo ditej na period do 2023 roku*: Rozporiadzhennia KМУ vid 18.12.2018 r. № 1027-p. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#Text>.
12. *Plan zakhodiv schodo realizatsii Kontseptsii rozvytku kryminal'noi iustytysii schodo nepovnolitnikh v Ukraini*: Rozporiadzhennia KМУ vid 12.10.2011 r. N 1039-p. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-2011-%D1%80#Text>.
13. Rogov, E. I. (1999). *Nastol'naja kniga prakticheskogo psihologa*: ucheb. posobie: V 2 kn. 2-e izd., pererab. i dop. Moskva: Gumanit. izd. centr VLADOS, Kn. 1: Sistema raboty psihologa s det'mi raznogo vozrasta.
14. Sorokin, P. A. (1992). Motivacionnoe dejstvie nagrad i nakazaniy. *Chelovek. Civilizacija. Obshhestvo* / Obshh. red., sost. i predisl. A. Ju. Sojumonov; per. s angl. S. A. Sidorenko. Moskva: Politizdat.
15. Tereschenko, D. A., Sabadash, D. O. (2015). Motyvatsiia трудової діяльності пратсivnykiv iak funktsiia upravlinnia na pidpriemstvi. *Naukovyj visnyk budivnytstva*, № 3, 188–191.

**LEGAL AND PSYCHOLOGICAL FUNDAMENTALS
OF THE METHOD OF RESEARCHING THE EFFECTIVENESS
OF DISCIPLINARY IMPACT OF THE MEASURES APPLICABLE
TO THE JUVENILES SENTENCED TO IMPRISONMENT**

T. Burdina

Separate structural subdivision

«Technological Vocational College of Lviv Polytechnic National University»,

Demnyanska Str., 15, Lviv, Ukraine, 79058,

e-mail: tvburdina@ukr.net

The article considers the purpose of disciplinary measures applied to the juveniles sentenced to imprisonment as a means of educational influence, stimulation of law-abiding behavior, correction and resocialization of such juveniles, enshrined in the criminal-executive legislation of Ukraine. The purpose of the study is to determine the effectiveness, feasibility and validity of incentives and sanctions applied to such individuals, using appropriate methods. The author analyzes the state of study of the issue in the science of criminal executive law, as well as in the sciences of general psychology and pedagogy and penitentiary psychology and pedagogy. Consequently, the relevance of this topic is confirmed.

The article presents the exhaustive list of incentives and sanctions defined in the Criminal Executive Code of Ukraine, which can be applied to the juveniles serving a sentence of imprisonment. In addition, the author describes incentives and sanctions as traditional means to influence motivation, as an incentive to the law-abiding behavior.

To identify the effectiveness of disciplinary measures applied to the juvenile prisoners, the author conducted a survey of 55 young men aged 14–17 serving imprisonment in the Kremenchug correctional colony. For this purpose, a complex of methods was used: methods of diagnosing personality about the motivation to succeed as well as for the motivation to avoid the failures of T. Ehlers; ADOR parental attitude test questionnaire; five-factor personal questionnaire «Big Five» (R. McCray and P. Costa); as well as 2 questionnaires developed by the author: a questionnaire of development factors and personal data and also a questionnaire to study the attitude of the juvenile convicts to disciplinary measures.

The data obtained as a result of the survey of the juvenile prisoners and their mathematical and statistical processing with the help of cluster, comparative, correlation and factor analyzes made it possible to investigate how juveniles themselves evaluate the existing measures of incentives and sanctions. Thus, the author finds a relationship between the different attitudes of the juvenile convicts to disciplinary measures and personal characteristics of the juveniles as well as the focus of their motivation to succeed or prevent failures, which determine the greater effectiveness of incentives for some and, instead, sanctions – for others.

Therefore, the author proposes to conduct a similar assessment of the feasibility of disciplinary measures in each educational colony by the employees of its socio-psychological service periodically – to optimize and effective such measures for the purpose of proper differentiated educational influence.

Keywords: incentives, sanctions, stimulation of law-abiding behavior, motivation, differentiated educational influence.

*Стаття: надійшла до редакції 03.03.2021
прийнята до друку 18.05.2021*